

Rod zaslužnega slovenskega tiskarja in založnika Janeza Krajca izvira iz Retij na Dolenjskem. Tam je bil v hiši št. 56 rojen 20. februarja 1780 tiskarjev oče Matija Kreuz. Izučil se je za čevljarja in ko se je osamosvojil, je odprl v takratnem ljubljanskem predmestju Gradišču čevljarstvo delavnico. Leta 1827 se je sedeminštirideset let star poročil s štiriindvajsetletno Marijo Stanfel. Imela sta sedem otrok, trije so umrli takoj po rojstvu, štirje (Frančiška 1828, Jožef 1834, Marija 1836, Janez 1843) so dočakali starost. Najmlajši — Janez, ki je podedoval ime po umrlem bratu — je postal tiskar. Rodil se je 10. maja 1843 v Gradišču št. 25. Ljudsko šolo je obiskoval v Ljubljani in ko je bil star enajst let, mu je 10. oktobra 1854 umrl oče. Vdova je prevzela čevljarstvo obrt in jo vodila sama. Na stanovanje so jemali tudi dijake. Tako je kot prvo- in drugošolec v letih 1845 in 1846 pri njih stanoval Fran Levstik ter spet v letih 1850 do 1853 kot šesto-, sedmo- in osmošolec. Ko je Levstik zapustil Krajčeve je bil Janez star deset let. Kljub mladosti je ohranil z Levstikom stike; ti so se kasneje razvili v iskreno in trajno prijateljstvo, ki je trajalo do Levstikove smrti.

Julija 1856 je šel Janez za vajenca v tiskarno Rozalije Egerjeve. Po štirih letih in desetih mesecih učenja je prejel oprostilno spričevalo. Vmes je obiskoval v letih 1857/58 do 1860/61 obrtno šolo in jo končal 5. maja 1861 z ocenami 4 iz računstva in zemljepisa ter 3 iz nemščine in prirodopisa. Kot je razvidno iz dokumenta z dne 31. decembra 1869, ki ga je prejel ob izstopu iz Egerjeve tiskarne, je bil v njej kot stavec sedem let in osem mesecev. V tem dokumentu, ki ga je izdal v imenu lastnice Rozalije Egerjeve njen poslovodja Anton Klein, je priimek Kreuz pisan v slovenski obliki Krajec. To spremembo priimka je Krajec prevzel na prigovarjanje Frana Levstika, ki je imel vedno velik vpliv nanj. Tako ga je vpeljal v Južnega Sokola in ga navdušil za slovenske tabore. Krajec se jih je udeleževal in shranil vse kovinske značke s teh taborov. Danes jih hrani poleg Levstikovih pisem, očal in palice Krajčeva dedinja mr. pharm. Emilija Fonova. Mladi Krajec se je vnel tudi za planinstvo. Zelo rad je hodil na planine in eno izmed njegovih hoj na Triglav je popisal France Kadilnik v spisu »Pa le zopet na Triglav!« (tiskan brez letnice leta 1875 v obliki lepaka); isti avtor je leta 1873 izdal v enaki obliki opis »Na Triglav«. Oba primerka je darovala novomeški študijski knjižnici mr. Fonova.

Iz Egerjeve tiskarne je 3. januarja 1870 prestopil Krajec v Blaznikovo. Tu je dobil v Jožefu Blazniku odličnega predstojnika in od njega se je navzel širokopoteznosti. Po Blaznikovi smrti (23. junija 1872) je kranjski deželni predsednik imenoval Krajca za poslovodjo Blaznikove tiskarne (akt št. 815/P z dne 26. junija 1872). O tem imenovanju je obvestil ljubljanski mestni magistrat nedoletne Blaznikove hčere Fani, Aleksandrino in Albino (akt št. 7404 z dne 12. avgusta 1872). Izkazano zaupanje je Krajec zaslužil s svojim velikim strokovnim znanjem in zglednim življenjem. Za varuha Blaznikovih hčera je bil imenovan dr. J. Poklukar, ki se je kasneje poročil z Blaznikovo hčerko Aleksandrino.

Ko si je Krajec pridobil vse kvalifikacije in izkušnost kot vodja Blaznikove tiskarne, je težil za samoosvojitvijo. Nameraval je kupiti tiskarno. Prva priložnost se mu je ponudila v Celju, a ni uspel. Lastnika tiskarne je našel v kavarni pri kvartanju. Pustil je Krajca čakati in je kvartal dalje. Krajec se je ujezil in se vrnil v Ljubljano. Drugič je imel več sreče. V Novem mestu je bila naprodaj Bobnova tiskarna in Krajec jo je leta 1876 kupil. Prosil je za obrtno dovoljenje in ga dobil 18. septembra 1877 (akt Z 6841). Tako je prišel v Novo mesto in nadaljeval novomeško tiskarsko tradicijo.

Kdaj je dobilo Novo mesto tiskarno, doslej še ni bilo natančno ugotovljeno. V Novem mestu take dokumentacije ni. Ob koncu osemnajstega in v začetku devetnajstega stoletja je še ni bilo, saj bi jo sicer Breckerfeld gotovo omenil, ker je zelo natančno naštel 41 različnih obrti v Novem mestu. Nekatere izmed njih poznamo danes le še po imenu.

Že več slovenskih mest je takrat imelo tiskarne; preteči je moralo skoraj 250 let od prve tiskarne na slovenskem ozemlju, preden jo je dobilo tudi Novo mesto. To je bilo najkasneje leta 1819, ko je novomeški okrožni tiskar Henrik Tandler natisnil »Classification der Normalschüler an der kaiserl. königl. Hauptschule zu Neustadtl nach geendigten Sommerkurse im Jahre 1819. Gedruckt bey Heinrich Tandler«. Ta doslej najstarejši označeni novomeški tisk spodbija trditev v knjižici Novomeščana Arka »Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani«, da je dobilo Novo mesto tiskarno leta 1840 in jo obdržalo do leta 1850, kar tudi ni točno, saj je ohranjen novomeški Tandlerjev tisk »Todesurtheil« iz leta 1865.

Okrožni tiskar Henrik Tandler je bil prvi novomeški tiskar. Rojen je bil leta 1793, umrl pa 8. julija 1836 med prvimi žrtvami kolere, ki je samo v juliju pobrala v Novem mestu več kot sto ljudi. Poročen je bil z Marijo Wirth (tudi Würth), rojeno leta 1797, umrlo

leta 1897. Imela sta pet otrok: Celestino, Henrika, Konstantina, Matijo in Friderika, ki je bil rojen nekaj dni po očetovi smrti. Po moževi smrti je vdova vodila tiskarno, a ji ni mogla posvečati dovolj skrbi, saj je imela dovolj dela s petimi otroki v starosti od 15 let navzdol. Ko je odrasel sin Konstantin, je vodil tiskarno z materjo, a kasneje se je bolj posvetil knjigotrštvu kot tiskarstvu. Henrik Tandler je tiskal predvsem drobni tisk. Za prvi novomeški slovenski tisk velja pesem Jakoba Zupana »Lik Noviga mesta o voskresenji Sbora svoje fare« (1831), tiskana na enem listu ob obnovitvi novomeškega kolegiatnega kapitlja. Vdova Marija je tiskala tudi knjige, med njimi dve nabožni novomeškega korarja Veritija. Najznamenitejši tisk Tandlerjeve tiskarne je brez dvoma napredni časnik »Sloveniens Blatt« iz leta 1848. Kot tiskarja sta označena Marija ter Konstantin Tandler. To je bil tudi zadnji večji tisk, ker je odslej Konstantin tiskal le priložnostni drobni tisk. Za novomeško kulturno zgodovino je Konstantin pomemben bolj kot knjigotržec, ker je osnoval v svoji knjigarni prvo javno »knjižnico« v Novem mestu. V knjigarni je namreč tudi posojal knjige. Po letu 1865 ni več zaslediti tiskov iz njegove tiskarne.

V Slovenskem narodu z dne 5. aprila 1873 je izšla tale notica: »(Tiskarnica v Novem mestu.) Čujemo, da ima ljubljanski tiskar B-n namen samostalno ustanoviti v Novem mestu malo tiskarnico. Želimo samo, da svoj namen kmalu izvede, ker tiskarnica bode glavnemu mestu Dolenjske na korist. Čisto majhen lokalni časopis bi se tudi dal vzdrževati.« V istem časniku pa se že 3. avgusta 1873 priporoča Vinko Boben za tiskarska naročila. Vinko Boben (rojen 1838) v Novem mestu ni imel sreče. Imel je sicer dovolj dela, toda nesreča v družini ga je uničila in zašel je v dolgove. Žena Marija Werxel mu je rodila 17. novembra 1875 mrtvo deklico in že 4. februarja 1876 še sama umrla za tuberkulozo v starosti dvajsetih let. Boben je tiskarno prodal in kupil jo je Janez Krajec.

Bobnova tiskarna je imela po ohranjenih »Schriftproblem aus Vincenz Boben's Buchdruckerei in Rudolfswert, 1876« 65 kompletov raznih črk, med temi šest v gotici, dve garnituri inicialk v gotici, klišeje križevega pota in mašnih slik ter nekaj okraskov. V tej tiskarni je Boben tiskal predvsem šolska izvestja za novomeške šole, lepake in letake, osmrtnice, razne tiskovine in drug droben tisk. Natisnil je tudi p. Ladislava Hrovata »Latinsko slovnico za slovensko mladež« (1874), Sebastijana Žepiča »Latinsko slovenske vaje za I. gimnazijski razred« (1875) in »Slovar k ,Latinskim vajam' za I. in II. razred gimnazijski« (1875) ter še dve nabožni knjižici Janeza Volčiča.

Skromno Bobново tiskarno je Janez Krajec tako spopolnil, da je obsegala kar 220 kompletov raznih črk, med njimi enega v cirilici, 22 v gotici in enega v grščini, 11 garnitur inicialk v latinici in šest v gotici, številne okraske, razne embleme, simbole in podobno. Razširil jo je z novimi stroji. Najprej je imel tiskarno v najetih prostorih, toda kaj kmalu se je tudi v tem osamosvojil. 7. marca 1881 je v Ljubljani sklenil kupoprodajno pogodbo z Ludvikom Perono, magistratnim svetnikom v Ljubljani, in od njega odkupil hišo št. 45 v Novem mestu. Ko se je poročil 25. maja 1881 z Matildo Pollackovo, je pridobil še hišo, ki je stala poleg njegove. Obe hiši je predelal, da je imel v pritličju dva lokala ter v enem uredil knjigarno, v drugem pa tiskarno, medtem ko je v prvem nadstropju uredil stavnico in stanovanje. Prezidave so bile končane leta 1882 in tedaj je preselil tiskarno v lastne prostore. Žena mu je kmalu umrla in mu pustila dva otroka: Pavla, ki je postal zdravnik, in Janka, ki je postal profesor. Krajec je izplačal deleža obema svakinjama in tako je postal edini lastnik stavbe.

Dne 4. nov. 1901 je Krajec prodal tiskarno Katoliškemu tiskovnemu društvu v Ljubljani, ki je v Novem mestu osnovalo podružnico. V septembru 1943 je bila tiskarna prepeljana na Rog, a je bila tam med vojno uničena. Po osvoboditvi je postala imovina takratne Ljudske tiskarne splošno ljudsko premoženje. V Novo mesto so prepeljali Pavličkovo tiskarno iz Kočevja, ob centralizaciji slovenskih tiskarn pa vse v Ljubljano. Tako je ostalo Novo mesto brez tiskarne. »Knjigotisk« v Novem mestu je kupil nekaj manjših strojev in obstaja upanje, da se bo v Novem mestu spet razvilo tiskarstvo.

Takoj, ko je Krajec kupil Bobново tiskarno, jo je začel usposablјati za izvedbo svojega velikega načrta — ponatisa Valvasorjevega dela »Die Ehre des Herzogthums Krain«. Obnavljanje tiskarne je tako napredovalo, da je Krajec že leta 1877 tiskal Valvasorja v lastni tiskarni. Prve snopiče je natisnil še v Ljubljani in je odposlal prednaročnikom prvi snopič 2. januarja 1877, drugega 23. januarja in nato vsakih štirinajst dni nov snopič. 7. januarja 1878 je odposlal že štiriindvajsetega in nato še druge, dokler ni bilo delo leta 1879 zaključeno. Naročnikom je po želji pošiljal tudi originalne platnice. Za člane svoje družine je dal vezati nekaj kompletov v zelo razkošni opremi.

Čeprav je bil Krajec zelo varčen in skromen mož, ni imel dovolj denarja za izvedbo tega načrta. Zato sta mu založili denar obe sestri, ki sta bili dokaj premožni. Starejša Fani je bila šivilja, mlajša Marija pa najprej hišna in kasneje frizerka. V svoji obrti sta se izpopolnili na Dunaju. V Krajčevi družini vedo še danes povedati,

da so po njiju v Ljubljano pošiljali kočiji in da je imela šivilja prva v Ljubljani šivalni stroj. Sestri sta opravljali svojo obrt le po domovih najbogatejših ljubljanskih družin in okoliških graščin. Oba Krajčeva soizdajatelja Valvasorjevega ponatisa Vincenc Novak, bivši trgovec in slikar amater, in Jožef Pfeifer, upravitelj križevniškega reda, mu z denarjem nista pomagala. Vincenc Novak (rojen 1842 v Fužinah pri Ljubljani, umrl 1923 v Ljubljani) je izdeloval vse prerisbe za Krajčev ponatis in kasneje tudi ilustracije h Krajčevim tiskom.

Novak je zahteval od Krajca za vsako sliko toliko srebrnikov, kolikor jih je pokrilo sliko. O tem je rad pripovedoval tiskarjev sin prof. Janko Krajec in to potrjuje tudi Novakovo pismo Krajcu z dne 9. aprila 1881: »Položi na Colsperg in Aichberg *trde* goldinarje, najdel bodeš, da jih potrebuješ 28 za vsaciga.« Papirnatega denarja in drugih kovancev, razen srebrnikov, sploh ni vzel.

Po izjavi prof. Janka Krajca njegov oče ni imel z Valvasorjem niti dobička niti izgube. Imel pa je velik moralni uspeh. Do takrat izšle snopiče je z originalom vred poslal na svetovno razstavo v Pariz leta leta 1878 ter zanje dobil pismeno priznanje. Diploma je bila še do nedavnega ohranjena. Sedaj jo mr. Fonova pogreša in poleg tega še številna pisma izumitelja ladijskega vijaka Jožefa Resslera.

S ponatisom Valvasorja je Krajec zagotovil delo svoji tiskarni do konca leta 1878. Že v letu 1878 je razmišljal o nadaljnjem delu. Zamislil si je izdajo slovenskih pisateljev in pesnikov, med njimi Prešerna, Levstika in drugih. Od zamisli izdaje Prešernovih pesmi ga je odvrnil Levstik, češ da ima vse lastninske pravice Prešernova hči Ernestina in da bo sama izdala pesmi svojega očeta; o svojih pesmih pa je dejal, da jih bo kar sam izdal. Začasno je Krajec opustil to zamisel in se je kasneje spet vrnil k njej ter jo v izpremenjeni obliki tudi uresničil. Sedaj je iskal druge rešitve.

Leta 1879 mu je ponudil Lipe Haderlap v tisk svoj prevod Tisoč in ene noči. Rokopis je imela Giontinijeva vdova. Krajec je 8. avgusta 1879 Haderlapu odgovoril, da je ponudba ugodna, da bo delo prevzel, če se bosta pogodila, in naj mu pošlje rokopis na ogled, ker: »Predno pa nimam vsega rokopisa v rokah, pa ne začnem nobene strani ktereга avtorja koli.« V pismu mu je tudi dejal, da je tiskarno precej »razrnil« in ker je ne bi rad skrčil, lahko prevzame obenem več manjših stvari. S Haderlapom se je Krajec pogodil in začel leta 1880 tiskati »Tisoč in eno noč« prav tako v snopičih kot prej Valvasorja. Snopiči so izhajali do leta 1891 in tedaj je delo zaključil v dvanajstih knjigah. Komplet je danes silna red-

kost, pa čeprav je bila naklada zelo visoka. Po izročilu v Krajčevi družini je Haderlap prevedel »Tisoč in eno noč« v zaporu, ko je prestajal kazen zaradi tiskovne tožbe. Po istem izročilu je Krajec posamezne snopiče ponatiskoval in ni označeval izdaje, zlasti najlepše pravljice je izdal večkrat.

Vzporedno s Tisoč in eno nočjo je začel s tiskanjem spisov Christoph Schmid, ki so bili že desetletja prej skoraj edino mladinsko berilo slovenske mladine. Prevajalce je dobil v novomeškem frančiškanskem samostanu. Ti so prevajali poljudno in večkrat kraj dogajanja presadili v naše kraje. Nekaj povesti je poslovenil skladatelj, Novomeščan p. Hugolin Sattner, druge pa vodja novomeške osnovne šole, p. Florentin Hrovat. Krajec je izdal Schmidove povesti pod naslovom »Spisi Krištof Šmida. Poslovenjeni, mladini v zabavo in poduk«. Povesti so izhajale od leta 1880 do 1895 v 11 zvezkih. Tudi te zvezke je Krajec večkrat ponatisnil, večinoma brez navedbe izdaje. Ko je umrl prevajalec p. Florentin Hrovat, je Krajec prenehal z izdajanjem. Zbirko so nadaljevali njegovi nasledniki v letih 1901 do 1917 od 12. do 17. snopiča.

Ko je stekla prodaja Tisoč in ene noči ter Schmidovih povesti, je Krajec snoval dalje. Zaradi uspeha z Valvasorjem se je še bolj navdušil zanj in ko je dobil 10. aprila 1881 (Z 180) od deželne vlade v Celovcu dovoljenje za izdajo in razširjanje Valvasorjevega dela »Das Erz-Herzogthum Kärndten«, ga je začel z Radicsevimi uvodom tiskati in ga je dotiskal leta 1882. Toda s to izdajo ni imel sreče. Kar mu je ostalo naklade, jo je pod ceno prodal celovškemu antikvarju Rauneckerju. Ogreval se je tudi za ponatis Valvasorjevega dela »Theatrum mortis humanae«, toda je zamisel opustil, ker mu je Levstik dejal, da je delo zastarelo, da bi bilo dosti stroškov, upanje na dobiček pa majhno in da verzi in slike niso sodobne. Toda zamisel o ponatisu je v Novem mestu še danes živa, ker je delo ilustriral Novomeščan Ivan Koch, prvi del po Holbeinu, drugi in tretji pa sta izvirno delo in upamo, da bo delo izšlo leta 1968 v sodelovanju Dolenjske založbe z mariborskimi Obzorji.

Tedaj pa je v Krajcu že popolnoma dozorel sklep o izdaji knjižne zbirke, ki pa ne bi vsebovala samo izvirnih slovenskih del, ampak tudi prevode. Za to zbirko Krajec še ni imel izbranega imena, nihal je med imenoma Občna biblioteka ali Občna knjižnica. Levstik mu je nasvetoval Obči zbornik. Ko je prišel v Novo mesto Krajčev bratranec prof. Rajko Perušek, je postal njegov svetovalec in sourednik zbirke, ki je začela izhajati leta 1883 z naslovom »Narodna biblioteka«. V Krajčevi lastnini je izhajala do leta 1894 in je vsebovala 58 snopičev. 59. do 63. snopič pa so izdali že Krajčevi

nasledniki. Ko je Krajec začel izdajati »Narodno biblioteko«, ni bilo razen »Slovenskih večernic« nobene podobne knjižne zbirke. Jurčičeva »Slovenska knjižnica« je prenehala že leta 1880 in med izhajanjem »Narodne biblioteko« so se začele porajati še druge podobne zbirke kot »Zabavna knjižnica« pri Slovenski matici (1886), »Knjižnica družbe sv. Cirila in Metoda« (1888), »Slovanska knjižnica« (1888) in razne mladinske knjižne zbirke. Krajec je prenehal z »Narodno biblioteko« leta 1894, čeprav je že imel v pripravi VII. in VIII. del spisov Andrejčkovega Jožeta. Prof. Janko Krajec je bil mnenja, da je začela »Narodno biblioteko« izrivati Gabrščkova »Slovanska knjižnica«. Ker so druge slovenske tiskarne zelo razširile svojo dejavnost, je začel posel pojemat. Krajec se je odločil za prodajo tiskarne, ko se mu je ponudila priložnost.

Krajec je začel »Narodno biblioteko« po Levstikovem nasvetu s »Kranjsko čbelico«. Vanjo je uvrstil tudi spise Andrejčkovega Jožeta in Cegnarjev prevod »Babice« B. Němcove. Cegnar pa je vezal dovoljenje za »Babico« tako, da je moral Krajec natisniti tudi njegov prevod »Koliščina in stepe« poljskega pisatelja Mihaela Grabowskega. Zelo lep prispevek »Narodne biblioteko« je bil natis Stollove »Grške mitologije« in »Rimske mitologije« v priredbi Lavoslava Koprivška. Da več založb istočasno izda ista dela, ni posebnost današnjega časa, ampak se je to primerilo tudi Kraju. Pravico do prevoda Sienkiewiczovega romana »Z ognjem in mečem« si je pridobil Peter Miklavc. Istočasno pa je za Slovensko matico prevajal isto delo tudi Matija Mračè. Ker je bil Krajec zelo uviden mož, se je hotel sporazumeti in je predlagal v pismu predsedniku Slovenske matice (23. novembra 1891), da odstopi od natisa romana in sam nosi vse stroške priprav, če da Slovenska matica Miklavcu polovico honorarja, in tako, kot se Miklavc odpove polovici, naj se ji tudi Mračè, delo pa naj natisne Slovenska matica. Še prej pa pravi: »Ne morem pa se zdržati, svoje čudo izreči, da sl. Matica ne bi po opravičenji prestave vprašala, in s par pomilovalnimi besedami Miklavca in mene v kraj potisnila.« Do sporazuma ni prišlo in izšla sta oba prevoda.

V svoj načrt je Krajec vključil tudi izdajo Trdinovih povesti in se pogajal s sinom Miroslava Vilharja, skladateljem F. S. Vilharjem, za izdajo del Miroslava Vilharja. Vilharjev sin je pisal Kraju, »da bi bil skrajni čas i to je narodova dolžnost skrbeti za skupno izdanje literarnih del moža, ki je ves svoj talent, vse svoje premoženje i vse svoje življenje žrtvoval narodu svojemu.« V nadaljevanju pisma svetuje Vilhar, naj bi uvod v zbirko napisal Fran Levstik. Ta pa je Krajca svaril, naj bo previden zlasti glede denar-

nih zadev. Do izdaje Vilharjevih del ni prišlo. Prav tako ni Krajec natisnil Erjavčevih spisov, s katerim se je pogajal, ker je zahteval Erjavce prevelik honorar. Tudi Josip Meglič (ps. Bratoljubič Domo-branski) je ponujal Krajcu neko delo, a se Krajec zanj ni navdušil. »Narodno biblioteko« je Krajec zaključil s Finžgarjevo (ps. Basni-goj) »Zaroko o polnoči«, ki je prva samostojna Finžgarjeva knjiga.

Ko je že stekla »Narodna biblioteka«, je začel Krajec snovati lokalni časnik. 9. dec. 1884 javlja državnemu pravdnistvu v Novem mestu, da namerava izdajati in urejati časnik z naslovom »Dolenjske novice«. Pravi: »Namenjen bode list v prvi vrsti le takim ljudem, ki nobenega družega časopisa ne čitajo. List bode brez politične barve, na versko-moralni in narodni podlagi, vendar bo tudi dnevna in politična vprašanja mimogrede prinašal in obravnaval. Njegova naloga bo novice prinašati in naše kmečko in rokodelsko ljudstvo v vsakem obziru podučevati.« Dalje še sporoča imena založnikov in lastnikov lista. Tako je Krajec postal urednik lista. Najprej so bile »Dolenjske novice« res nestrankske in zaradi tega se je obnje obregnil ljubljanski škof Anton Jeglič (v pismu Janezu Krajcu). Toda že po sedmih letih je časnik postal političen. Krajec je odložil uredništvo in njegovo mesto je prevzel profesor verouka na novomeški gimnaziji, Josip Marinko. O tem je Krajec obvestil novomeško državno pravdnistvo in dejal: »List bode uredovan na versko moralnej, narodnej podlagi, kakoršne zastopa konservativna slovenska stranka ter je izražena v sklepih I. slovenskega katoliškega shoda v Ljubljani; prva in poglavitna naloga pa nam bode, kakor doslej, prinašati novice in naše kmetsko in rokodelsko ljudstvo v vsacem oziru podučevati.« (21. decembra 1892.) Ob tej priložnosti je iz založništva in lastništva izstopil Ivan Lapajne, ravnatelj meščanske šole in šolski svetnik v Krškem. Ob novem lastniku Krajčeve tiskarne leta 1901 so »Dolenjske novice« postale še bolj izrazit zagovornik politike SLS; leta 1919 so prenehale.

Poleg vsega tega je Krajec zalagal tudi posamezne knjige, zlasti molitvenike, in tako skrbel, da je imela njegova tiskarna dovolj dela. Bil je predvsem tiskar založnik in s tem je omogočil obstoj svoje tiskarne. Zalagal pa ni samo knjig, ampak tudi razne tiskovine in drobni tisk, zlasti znane slovenske in nemške viseče kalendarje, podobice in razglednice. Zunaj lastne založbe so bila najbolj stalna naročila za šolska izvestja, letna poročila raznih društev, letake in lepake, osmrtnice in podobno. Po petindvajsetletnem uspešnem vodenju lastne tiskarne ni šel v pokoj, ko jo je prodal, temveč je postal ravnatelj novomeške Mestne hranilnice. Umrli je

na svojem posestvu na Grmu v Novem mestu 26. septembra 1921, star oseminsedemdeset let.

Janez Krajec je bil zelo ugleden družbeni delavec. Z isto natančnostjo in skrbnostjo, kot je vodil lastno podjetje, je opravljal zaupane mu javne funkcije. Oblast ga je vključila v razne odbore in mu nalagala različne dolžnosti. Tako ga je deželni glavar z aktom št. 329 z dne 24. januarja 1884 imenoval za zastopnika kranjskega deželnega zbora v šolskem svetu novomeške obrtnonadaljevalne šole. Večkrat je bil izvoljen v mestni svet in imel v njem pomembne funkcije. Vrsto let je bil sodnik-prisednik za trgovske zadeve pri novomeškem okrožnem sodišču (Z 288 z dne 19. 2. 1891 za tri leta, nato z aktom Z 573 z dne 24. aprila 1894 za naslednja tri leta, z aktom Z 1570 z dne 21. 12. 1897 spet za tri leta). Leta 1897 je bil izvoljen za pravega člana trgovske in obrtne zbornice v Ljubljani (dopis št. 58 z dne 17. I. 1897). Novomeški občinski odbor ga je izvolil v upravni odbor Mestne hranilnice v Novem mestu (dopis št. 481 z dne 26. maja 1897). Z dopisom št. 11776 z dne 20. 11. 1897 ga je Deželni kranjski odbor imenoval za zaupnika v okraju Novo mesto za sestavo seznama vseh tistih oseb, ki so dolžne plačevati osebno dohodnino. V raznih društvih je bil odbornik in ustanovni član.

Zelo pomemben je delež Janeza Krajca pri ohranjanju kulturnih spomenikov v Novem mestu. Na njegovo pobudo je bil obnovljen Mordaxov mavzolej na Grmu, imenovan Božji grob. To redko oktogonsko sakralno stavbo je rešil pred propadom in v njej shranil razne za Novo mesto pomembne skulpture, tako edini gotski kip v Novem mestu (Sočutna), ki ga je našel na frančiškanskem podstrešju, kip sv. Jurija iz nekdanje Martinove cerkve v Novem mestu in Metzingerjeve slike. Ob smrti profesorja za risanje na novomeški gimnaziji H. Scopala je pridobil iz njegove zapuščine bogato zbirko grafik in jo tako rešil za sedanost. Njemu gre hvala, da se je ohranil akvarel Novega mesta iz leta 1836, delo Novomeščana p. Otona Scolle. Avtor tega članka je ta akvarel pridobil za Dolenjski muzej. Janez Krajec je zbral tudi veliko knjižnico, ki je vsebovala pomembne tiske od Vodnika dalje. Kar ni imela teh tiskov novomeška študijska knjižnica, jih je prof. Janko Krajec odstopil njej. V Krajčevi knjižnici je ohranjenega precej drobnega tiska iz njegove tiskarne in mnogo kulturnozgodovinskih predmetov. Vse to z veliko ljubeznijo in skrbjo varuje Krajčeva dedinja, mr. Emilija Fonova.

Brez dvoma je postal po smrti Jožefa Blaznika Janez Krajec osrednja osebnost v slovenskem tiskarstvu in založništvu in to me-

sto je obdržal nesporno celih petindvajset let. Z njegovim odhodom iz tiskarskega poklica je nastala na Dolenjskem velika vrzel, ki je še do današnjega dne ni nihče izpolnil. Prav bi bilo, da bi Novo mesto spet dobilo tiskarno in v slovenskem tiskarstvu zavzelo mesto, ki ga je nekdanj imelo.

Viri in literatura

Osebni podatki prof. Janka Krajca in mr. Emilije Fonove.

45 dokumentov in pisem iz zasebnega arhiva družine Krajec. (Po uporabi je lastnica mr. Fonova to gradivo podarila Študijski knjižnici Mirana Jarca. Naj izrabim to priložnost in se ji v imenu ustanove pri-srčno zahvalim.)

Arhiv Matičnega urada v Novem mestu.

Kapiteljski arhiv v Novem mestu.

Članek o Janezu Krajeu v SBL in tam navedena literatura.

Komelj Bogo: Če bi jo imeli... Dolenjski list 1950, št. 38.

Komelj Bogo: Razvoj novomeškega tiskarstva. Obrtnik 1953, št. 16-17.

Komelj Bogo: Novomeški tiskarji in njih delo. Dodatek. Levstikova pisma Janezu Krajeu. Dolenjska prosveta 1953/54, str. 66.

PERIODIČNI TISK V KNJIŽNICAH

Josip Rijavec

O periodičnem tisku v naših knjižnicah je že pred leti izšel v naši reviji poseben članek, ki je imel namen vzbuditi večje zanimanje za smotrnejše zbiranje, boljšo obdelavo in doslednejšo hranitev periodike (zlasti časnikov) v knjižnicah (J. Rijavec: Periodični tisk in naše knjižnice, Knjižnica 1959, str. 62—70). Zato je ta sestavek dejansko samo nekakšno dopolnilo oziroma nadaljevanje prvega članka.

To pot je članek namenjen predvsem ljudskim knjižnicam, zlasti večjim, ker menimo, da so strokovni uslužbenci v znanstvenih in strokovnih knjižnicah v splošnem zadovoljivo seznanjeni s teorijo in prakso obdelave periodičnega tiska. Kljub temu pa bo, tako upamo, marsikatera misel tega članka koristila tudi njim. Jasno je, da v tem prostorno in vsebinsko omejenem članku še zdaleč ni mogoče izčrpno obdelati celotne teorije in prakse periodičnega tiska. Za tak namen bi bilo najbrž potrebno posebno in temeljito delo, posebna publikacija, ki se je bo treba prej ali slej lotiti tudi pri nas.

Bilo bi odveč, če bi ponovno in obširno poskušali dokazovati veliko vlogo periodičnega tiska v sodobnem življenju. Brez dvoma